

Sverige under hedenhös

Mats G Larsson visar inte upp varena gruvlighet, men pårap. Gunder Andersson anmäler *Svitjod*.

Intresset för den svenska historien tycks större än någonsin. Det är inte skolans förtjänst. Där har historieämnet sedan lång tid urvattnats och fragmenterats intill meningslöshet. Oppna en historiebok för högstadiet, och historien är en trist pyttipanna av episoder utan inbördes sammanhang. Där råder en MTV-estetik under slagordet "integrering".

Historia

Mats G Larsson
Svitjod. Resor till Sveriges ursprung
Atlantis, 1998

Nej, snarare får man tacka Dag Stålsjö (den förkättrade), Herman Lindqvist, Maja Hagerman och Peter Englund. De förre med en medial framtoning, den senare en historiker av facket med uppenbar folkbildarbegäring.

Resultatet har blivit en populärvetenskaplig våg inom historieämnet, och det är bra. Alltför länge gömde sig yrkeshistorikerna på institutioner och seminarier och stred om fotnöter. Senast ut i det offentliga rummet är arkeologiledningen Mats G Larsson som med *Svitjod. Resor till Sveriges ursprung* tycks ha inspirerats av Hagerman och kompletterat med sitt professionella kunnande.

Men, och det är det befrande med hans bok, han stannar inte där. Han tillåter sig att spekulera och gissa (vanligen en dödsynd i akademiska sammanhang) och han ägnar sig inte åt prestigeladdad skyttegravskrig mot kolleger (en annan akademisk skötesynd). Kraven på behärd källkritik för, när de gäller sekler som i stort sett saknar säkra och kompletterande

källor, in i den återvändsgränd där forskarna alltför länge befunnit sig.

Larsson har valt Jolo- eller Lindqvistmetoden: Han placerar sig på olika platser som erbjudit en dramatisk scenografi under det som kan kallas Sveriges gryning. Därifrån drar han sedan, ofta med avstamp i sitt arkeologiska kunnande, ut perspektiven bakåt och framåt.

En läsvänlig metod

Det är en fruktbar metod. Inte minst är den läsvänlig. Det jag skulle önskat mig vore att han ibland vågat sig på ännu lite vidlyftigare spekulationer. Källor till detta finns ju.

När han apropå goterna citerar Tacitus och Jordanes nämner han inte att den senare, citerande Ptolemaios, hänför deras urhem till en ö utanför Weichsels utlopp. "Längsträckt och [som] sluter sig samman med buktande sidor liksom citronträdes blad".

Vissa forskare har, med hänvisning till uppgifter i Gutasagan hänfört beskrivningen till Gotland. Men Gotland finns knappt i Larssons framställning och Gutasagan inte alls. Det är lite egendomligt. Den senare skrevs i och för sig på 1200-talet, men den ena sagokunden kunde i detta sammanhang vara väl så god som någon annan.

Att Gotland med sitt strategiska läge var en viktig knutpunkt för handeln i östersjöområdet in i tidig medeltid tycks också rätt givet. Gotlands förhållande till Birka är ett intressant forskningsprojekt.

Heruler i Uppland?

En annan historisk gåta är vart herulerna, den gotiska stammen som återvände norrut, tog vägen. Lars Hermansson har tidigare låtit dem försvinna i skogarna mellan Blekinge och Småland. Larsson drar iväg med dem upp till Bohuslän. Men inget motsäger egentligen att de, som gammalt sjöfarande folk, tog sig upp längs den östra kusten (vilket också hävdats) och landade i Uppland, vilket skulle förklara förekomsten av en gotisk 400-tals-

hjälm i en av vendelhögarna. Hypotesen kan åtminstone resas.

Det är Mälardalens historia som skrivs i Larssons bok, med spridda utflykter till Västergötland och Skåne. Vad gäller just Västergötland manövrerar han mellan en Stålsjös Scylla och Ambrosianis Charybdis: Uppland som tyngst vägande men ändå ingen centralmakt. Någon sådan fanns helt enkelt inte. Folket i väst levde sitt eget liv och influerades tidigare än Mälardalen av influenser söderifrån, kristendomen till exempel.

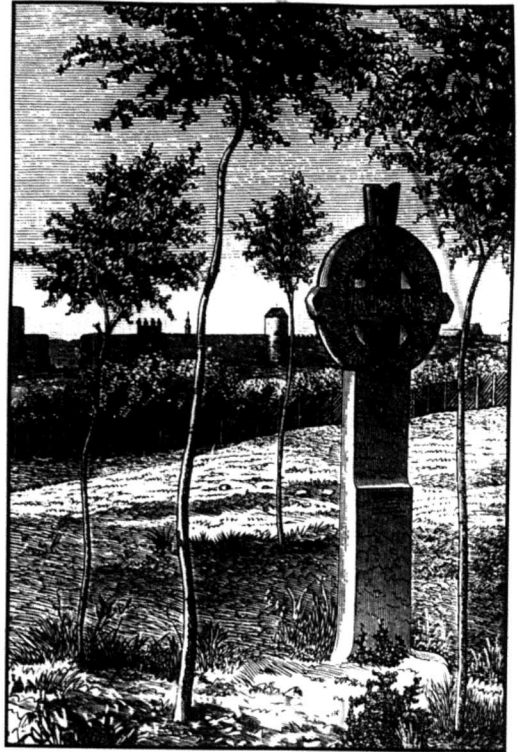
Han tillåter sig att spekulera och gissa, och han ägnar sig inte åt prestigeladdad skyttegravskrig.

Men faktum är att det var ungefär det som Stålsjö hävdade i sina kontroversiella TV-program. Han ville placera väst-Sverige på en karta där det alltför länge var en vit fläck, inklusive när det gällde arkeologiska utgrävningar. Dessa hade av hävd koncentrerats till Mälardalskapen medan odlingslandskapet utbredning tilläts att gradvis utplåna lämningar som fanns i väst-Sverige.

I så måtto kom faktiskt Stålsjö, provokativa överdrifter till trots, att betyda en del för forskningens inriktning och synen på vår tidiga historia. Västergötland kan inte längre förbigås, och det gör inte heller Larsson.

Ändå är han som mest engagerande när han skriver om tiden fram till och med vikingatiden. Kanske helt enkelt för att det är hans forskningsområde. Om successionsstrider som vidtog på 1100-talet, då den ena kungen efter den andra stupade eller blev ihjälslagen, har han mycket lite att säga. Varnhem och Visingsö existerar inte i hans framställning.

De kungastrider om makten som utbröt mellan norr och söder under tidigt 1200-tal, med Knut den Långe och den avrättade Holmger

Glömt Gotland. Mats G Larssons svenska historia förbigår gotlänningarna med egendomlig tystnad. Minneskors utanför Visby över de stupade i slaget mot danskarna den 27 juli 1361.

Tyavitt efter teckning av Robert Haglund utifrån Hildebrands Sveriges Mått (1903).

Knutsson som usurpatorer innan Birger Jarl kväste de uppländska stormännen vid Sparrsätra och Herrevadsbro kring 1250 hoppar han helt sonika över. Med ett stort kliv förtlyttar han sig från kungarna Stenklif och Inge d ä till Alsno stadga och etablerandet av ett adelsfrälse vid 1200-talets slut.

Det är lite synd. Det var egentligen först då, under Birger Jarl, som Sverige föddes på allvar med

Stockholm som ett lås mot intrånglingar utifrån och uppror norrifrån. Kungen själv höll till på Visingsö.

Mats G Larssons utfarar bland våra förlämnings är ändå berikande och spännande. Det är en läsning som ger mersmak. Den får mig att med nya ögon betrakta ett landskap som under en yta av lite trist självklarhet kan dölja de ruskigaste saker

GUNDER ANDERSSON

FOTO: ROBERT SCHILLER/AP/PRESSENS BILD

Tecknen talar om Suhartos framtid, rapporterar Tomas Larsson från Thailand.

De senaste veckorna och månadernas dramatiska utveckling i Indonesien har många utolkare. Ekonomerna talar om utlandsskulder, valutakurser och inflation. Statsvetarna om korruption, svärgpolitik och diktatur. Indonesien – och dess president Suharto – brottas utan tvivel med

Suharto har förlorat sitt gudomliga ljus

dessa och många andra allvarliga ekonomiska och politiska problem. Men landets och president Suhartos största utmaning ligger på ett helt annat plan: det mystiska.

På ön Java, som utgör själva kärnan i den indonesiska statsbildningen, har mystik och mystiker fortfarande ett stort inflytande över hur befolkningen uppfattar världen. Javaneserna ser saker som CNN inte rapporterar, saker som CNN inte intervjuerar, saker som CNN inte intervjuerar. Men dessa ting är nog så avgörande för landets framtid.

Allt sedan Suhartos hustru Tien dog för två år sedan, har en växande skara av Javas mystiker hävdade att presidenten förlorat sin wahyu, det gudomliga ljus som är bevisat på hans rätt att regera riket. Traditionellt har Javas kungar gjort anspråk på detta himlens mandat. Suharto har förvisso aldrig hävdade att han har wahyu – men

många har gjort det åt honom. Föreställningen att Suhartos enväldigt varit gudomligt sanktionerat har därför varit tämligen allmän bland Javas folk. Det tryckas också att Suharto använder mystiska metoder för att förlänga sitt styre: Varje dag badar han i vatten från en helig sjö, och han har arrangerat ceremonier för att försäkra sig om att den nål som fäster ön Java vid jordkorpan inte skall lossna.

Torka, svält och bränder

Men dessa övningar verkar inte hjälpa: Makterna låter sig inte bevakas. Tecknen talar sitt tydliga språk. Den aristokratiska hustruns död har åtföljts av torka, svält, skogsbränder och jordbävningar. Lägga därtill en rad mera moderna jättecken: Flygplansolyckor, valutakollaps och börsras. Indonesien har till och med invaderats av vår

tids motsvarighet till de bibliska gräshopparna: Portföljbararna från Internationella valutafonden (IMF).

Inte undra på att de mystiskt lagda javaneserna dragit slutsatsen att Suhartos gudomliga ljus har slocknat. Därav följer också den praktiska konsekvensen att han omedelbart måste bytas ut. Man kan ju inte låta mörkert härska.

Det finns alltså en viss likhet mellan en indonesisk president och en glödlampa: De kasseras obönhörligen när de pajar. De blir inte föremål för nostalgi. Hur länge glödlamporna än spritt glädje och ljus, så låter man den inte sitta kvar i sin sockel när den väl slocknat. Lika lite sympati kan Suharto räkna med.

Enligt Mao växer all politisk makt ur pipan på ett gevär. Men på Java växer den ur ett mystiskt ljus – för i avsaknad av ljuset lär gevären inte lyda order.

I den traditionella javanesiska bondekulturen uppfattas historien som cyklisk. Perioder av lugn och välstånd avlöser perioder av kaos och våld. Suharto-eran föddes ur Sukarno-regimens våldsamma kolaps. Efter ett par årtionden av lugn och växande välstånd under Suharto, är det nu dags för en period av konflikter och fattigdom. Lampan har slocknat; mörkret sprider sig. Och alla undrar: Vem har wahyu?

TOMAS LARSSON

Citatet

Trots Kulturhuvudstadsåret byggs inga fler toaletter.

– Metro, 18/5